

СПОРТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ПІДЛІТКІВ ІЗ ДЕВІАНТНОЮ ПОВЕДІНКОЮ

Т. В.Петровська

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Анотація. Т. В. Петровська. Спортивна діяльність як засіб соціальної адаптації підлітків із девіантною поведінкою // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. – 2012. – № 24 (2). – С. 88-94. *Мета роботи* — аналіз проблеми девіантної поведінки сучасних підлітків та засобів її корекції. *Методи:* аналіз наукової літератури, анкетування, психодіагностичні тести, методи математичної статистики. *Результати:* виявлено особливості соціалізації спортсменів-підлітків через розгляд співвідношення показників, що характеризують її успішність: самооцінки, самоконтролю, рівня підозрливості та агресивності. Було визначено, що спортсмени-підлітки мають оптимальне сполучення цих показників і найбільш успішно соціалізуються порівняно з підлітками, що не займаються спортом. *Висновки:* проблема девіантної поведінки підлітків в сучасному суспільстві існує. Виникає питання пошуку адекватних педагогічних засобів впливу та корекції девіантної поведінки. Таким засобом може бути спортивна діяльність.

Ключові слова: соціалізація, девіантна поведінка, адиктивна поведінка, соціальна адаптація підлітків.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень та публікацій

Нестабільність розвитку сучасного українського суспільства, постійне збільшення обсягу інформації, інтенсивний вплив на молодь комерційних структур спричиняють значне збільшення в нашій країні кількості випадків девіантної й асоціальної поведінки, і особливо в підлітковому віці, який є найбільш сенситивний до впливу несприятливих факторів навколишнього середовища [1,3,5,6]. Це зумовлює підвищений інтерес до проблеми соціалізації підлітків, а дослідження її особливостей є однією з найбільш актуальних суспільних проблем.

Для ефективного вирішення цього питання слід враховувати той факт, що сучасні інститути соціалізації (школа, сім'я, суспільні організації) не забезпечують повноцінного задоволення потреб щодо формування у підлітків ціннісних орієнтацій, нормативних уявлень, життєвих та світоглядних позицій, які схвалюються суспільством. Саме це створює певні перешкоди на шляху до їх успішної соціалізації та викликає її порушення, що спричиняє проблему інтенсивного пошуку видів діяльності, які сприяли б успішній соціалізації в цьому віці найбільш ефективно. Однак найбільш сприятливо підліток розвивається в умовах соціально значущої та цікавої для нього діяльності з досить складними завданнями, до якої правомірно віднести і спорт [2,3,4,8].

Поведінка деяких дітей і підлітків звертає на себе увагу порушенням суспільних норм, недотриманням загальноприйнятих норм та вимог родини, школи й суспільства. Поведінку, що характеризується відхиленням від загальноновизаних моральних, а в деяких випадках і правових норм, називають девіантною. Під нею розуміють антидисциплінарні, антисоціальні, деліквентні, протиправні, адиктивні й аутоагресивні (суїцидальні і самоушкоджувальні) вчинки [5].

За своїм походженням вони можуть бути зумовлені різними відхиленнями в розвитку особистості та її реагуванні. Частіше ця поведінка — реакція дітей і підлітків на важкі обставини життя. Поява відхилень у поведінці пов'язана також із особливостями фізичного розвитку, умовами виховання і соціального оточення [2, 3, 5].

Деякі автори пов'язують таку поведінку з оцінкою підлітками свого фізичного розвитку та тілесності [7, 8]. Підліток констатує свій фізичний образ, норму або неповноцінність і робить висновок про свою соціальну цінність. Розуміння свого тіла — це відбиття у свідомості власних здібностей, а також сприйняття і оцінок навколишніх. Може виникнути пасивне ставлення до фізичної слабкості чи бажання компенсувати свої недоліки в іншій сфері або спробувати їх виправити. Запізнення формування нервово-м'язового апарату при цьому може порушити координацію рухів, що виявиться в незграбності. Натяки або докори навколишніх з приводу зовнішності чи незграбності викликають бурхливі афекти, спотворюють поведінку. Високі на зріст акселерати (хлопчики) переконані у своїй мужності й силі. Вони можуть не завойовувати повагу людей. Впевненості у собі сприяє й те, що їх одразу сприймають як розумних. У зв'язку з цим вони тримаються більш природно, слухняно й вимагають до себе менше уваги. Астенічних й низькорослих хлопчиків, що відстають у розвитку, ті, хто поряд, уявляють маленькими й непритосованими. Вони відчують потребу в опіці, проявляють бунтарський характер. Щоб змінити несприятливе враження, вони змушені постійно проявляти винахідливість, завзятість, "хоробрість", перебувати в полі зору і своїми "досягненнями" доводити свою корисність і навіть незамінність у групі, до якої належать. Така активність призводить до труднощів у спілкуванні й емоційного напруження, які створюють умови для девіантної поведінки [9].

Статеве дозрівання також впливає на поведінку. У разі передчасного статевого розвитку в одних випадках виникають переважно емоційні розлади, в інших — порушення поведінки (претензійність, запальність, агресивність), розлад всіляких потягів, особливо сексуального. У випадку затримки статевого розвитку з'являються млявість, незібраність, невпевненість, імпульсивність і труднощі пристосування [5, 6].

Ці психологічні аспекти взаємовпливу фізичного розвитку, самосприйняття та поведінки у підлітковому віці дають підстави до подальших досліджень взаємзв'язку проявів девіантної поведінки з особливостями оцінювання підлітками своєї тілесності, а також потребу сформулювати наукову гіпотезу щодо засобів фізичного виховання, які чинять вплив на фізичний розвиток та здійснюють корекцію поведінки.

Виникнення девіантної поведінки може бути зумовлене психологічними особливостями. У підлітків відмічається диспропорція в рівні й темпах розвитку особистості. З'являється почуття дорослості, що призводить до завищеного рівня домагань, емоційність стає нестійкою, відрізняється різким коливанням настрою, швидкими переходами до занепаду духу. За умов нерозуміння його прагнення до самостійності, а також у відповідь на критику його фізичних здібностей або зовнішніх даних у підлітка можуть виникати такі стани як когнітивний дисонанс та афект неадекватності, які призводять до деструкції поведінки [6].

Аналіз дав змогу виділити такі типові порушення поведінки підлітків [1, 8]:

Деадаптивність поведінки характеризується недостатньою наполегливістю в діяльності, що вимагає розумового напруження, тенденцією переходити від одного заняття до іншого, не завершуючи жодного з них, поряд зі слабо регульованою й надмірною активністю в поєднанні з безрозсудливістю, імпульсивністю, схильністю до нещасних випадків, одержувати дисциплінарні стягнення через необдумане або зухвале порушення правил. У взаєминах із дорослими не відчують дистанції, діти їх не люблять, відмовляються з ними гратись. Може бути також розлад поведінки і занижена самооцінка, а також розлад поведінки, що обмежується родиною. Вона має антисоціальну або агресивну поведінку (протестувальну, грубу), що проявляється тільки вдома у взаєминах із батьками і родичами. Може бути наявним шахрайство, ламання речей, жорстокість [6].

Несоціалізований розлад поведінки (агресивність). Характеризується сполученням активної антисоціальної або агресивної поведінки з порушенням соціальних норм і зі значним порушенням взаємин з іншими дітьми, відрізняється відсутністю продуктивного спілкування з однолітками і проявляється в ізоляції від них, невизнанні або непопулярності, а також у відсутності друзів чи емпатичних взаємних зв'язків із ровесниками. Стосовно дорослих проявляється незгода, жорстокість й обурення, рідше взаємини гарні, але без належної довіри. Можуть бути супутніми емоційні розлади. Зазвичай така дитина або підліток самотні. Типова поведінка — це хуліганство, вимогливість або напад із насильством і жорстокістю, неслухняність, брутальність, індивідуалізм й опір авторитетам, важкі вибухи гніву і неконтрольованої люті, руйнівні дії [1].

Соціалізований розлад поведінки (конфліктність) відрізняється тим, що стійка асоціальна (злодійство, облуда, пропуск уроків, втеча з дому, вимогливість, брутальність) або агресивна поведінка виникає у дітей і підлітків, що товаришують. Часто вони входять у групу асоціальних однолітків, але можуть бути й у складі неделінквентної компанії. З дорослими, що представляють владу, відносини погані [1].

Змішані поведінкові й емоційні розлади сполучення непохитно агресивної асоціальної або зухвалої поведінки з вираженими симптомами депресії або тривоги, в одних випадках описані вище розлади поєднуються з постійною депресією, що характеризується сильними стражданнями, втратою інтересів та задоволення від життя, емоційних ігор і занять, самозвинуваченням і безнадійністю, в інших — порушення поведінки супроводжується тривогою, боязкістю, страхами, нав'язливістю або переживаннями через своє здоров'я [1, 6].

Раннє вживання алкоголю й наркотиків (адиктивна поведінка) — це підлітковий еквівалент побутового пияцтва дорослих і початку наркоманії. У половині випадків ці явища починаються в підлітковому віці. Серед деліквентних підлітків більше третини зловживають алкоголем і пробували наркотики. Мотиви вживання — бути своїм у компанії, цікавість, бажання стати дорослим або змінити свій психічний стан. Надалі вживають спиртне, наркотики для веселого настрою, більшої розкутості, відчуття впевненості у собі тощо. Про наявність адиктивної поведінки можна судити спочатку з появи психічної (бажання пережити підйом, забуття) залежності, а потім і фізичної, коли організм не може функціонувати без алкоголю або наркотика. Поява групової психічної залежності (прагнення вживати алкоголь під час кожної зустрічі) — загрозлива передумова алкоголізму. Прагнення підлітка знайти привід для пиятики або вживання наркотиків, постійний пошук їх чи спиртвмісних напоїв — рання ознака алкоголізму, а в інших випадках — залежності від наркотиків [4, 5].

Просвітницьке середовище є оптимальним простором для захисту психічного здоров'я дітей, оскільки об'єднує дітей, та їх батьків, однолітків, дітей іншого віку, учителів у систему міжособистісних взаємин. У літературі виділяють три напрями психопрофілактичної роботи в школі: родина, школа, діти й підлітки, що дає змогу із позицій системного підходу досліджувати кожну дитину в контексті розвитку навколишнього середовища [5, 6].

На нашу думку, головною стратегією та пріоритетним напрямом корекції девіантної поведінки є її своєчасне попередження. Мета попередження — запобігання завершенню формування особистісних розладів і надання допомоги в адаптації особистості.

Основний механізм психопрофілактики — це виявлення порушень поведінки та її корекція на основі координації зусиль усіх дорослих, соціальних педагогів, представників освітнього середовища.

Виявляється взаємодія дітей у групах, де психокорекція досягається в основному внаслідок впливу дітей один на одного [4, 6].

Асоціальна поведінка та її прояви є соціальною проблемою суспільства, тому за доцільне вважають використання всіх засобів корекції девіацій, але, на нашу думку, фізичне виховання та спортивна діяльність може також позитивно впливати на поведінку та її прояви, що плануємо вивчити у подальших дослідженнях з метою впровадження у навчальний процес.

Зв'язок із науковими планами

Дослідження виконано згідно з темою 2.19 «Детермінанти психологічного супроводу та педагогічних засобів вдосконалення підготовки спортсменів в різних видах спорту» Зведеного плану НДР у галузі фізичної культури і спорту на 2011-2015 р.р.

Мета дослідження — аналіз проблеми девіантної поведінки сучасних підлітків та засобів її корекції.

Завдання дослідження:

1. Дослідити прояви асоціальної поведінки підлітків.
2. Виявити схильність до тих чи інших девіацій у поведінці підлітків.
3. Виявити вплив спортивної діяльності на соціалізацію підлітків.

Методи та організація дослідження: аналіз наукової літератури, анкетування, психодіагностичні тести, методи математичної статистики.

Кожному підлітку було запропоновано такі тести:

1. Методика Кеттелла, мета якої — оцінювання розвитку особистих якостей, які становлять 16 факторів:

- 1) стриманий — товариський (фактор А);
- 2) мислення конкретне, обмежене — абстрактне (фактор В);
- 3) емоційно нестійкий — стійкий (фактор С);
- 4) залежний від групи — самостійний (фактор Е);
- 5) серйозний — безтурботний (фактор Р);
- 6) з вираженням "я" — непринциповий (фактор G);
- 7) боязкий — схильний до ризику (фактор Н);
- 8) твердий — м'який (фактор J);
- 9) довірливий — підозрілий (фактор L);
- 10) практичний — з багатою уявою (фактор М);
- 11) прямолінійний — гнучкий (фактор N);
- 12) спокійний — неспокійний (фактор О);
- 13) схильність до новаторства — консервативний (фактор Q1);
- 14) поступливий — наполегливий (фактор Q2);
- 15) спонтанний — що контролює себе (фактор Q3);
- 16) спокійний — напружений (фактор Q4).

2. Методика виявлення схильності до відхилень у поведінці (А.Н. Орел), метою якої є виявлення схильності до тих чи інших девіацій у поведінці підлітків. Вона становить сім шкал:

- 1) установки на соціальну бажаність;
- 2) схильності до соціальної бажаності;
- 3) схильності до адиктивної поведінки;
- 4) схильності до самопринижувальної і саморуйнівної поведінки;
- 5) схильності до агресії і насильства;
- 6) схильності до контролю емоційних реакцій;
- 7) схильності до деліквентної поведінки.

У нашому дослідженні розглядаємо чотири з них.

3. Методика особистої агресивності та конфліктності (Е.П. Ільїн, П.А. Ковальов), метою якої є виявлення схильності суб'єкта до конфліктності та агресивності як особистісних характеристик.

4. Діагностика рівня особистої невротизації (В.В. Бойко), метою якої є виявлення рівня невротизації.

У дослідженні брали участь 30 опитуваних (підлітки 15—17 років) учнів ПТУ № 19 — Ліцей "Матеріаловедення", що не займаються спортивною діяльністю.

Результати дослідження та їх обговорення

Для визначення особистісних якостей підлітків за методикою Кеттелла отримано такі дані (табл. 1):

Фактор (А) — у 25,8 % випадків у підлітків виявлено такі риси характеру, як холодність, надмірна скептичність, відсутність гнучкості у ставленні до людей.

Фактор (В) — у 71 % відносно примітивне мислення, труднощі у навчанні.

Фактор (С) — у 29,4 % низька толерантність до емоціогенних факторів, відсутність впевненості у собі, підвищена дратівливість, часті випадки хвилювання.

Фактор (Е) — у 41 % надмірна сором'язливість, у конфліктах звичайно обвинувачує інших, сам для себе є "законом".

Фактор (P) — у 15 % підвищена обережність, розважливність, стриманість, іноді песимістичність, суворість.

Фактор (G) — у 61 % схильність до зміни настрою, впливу випадку, прагнення не підлягати правилам, ізолювати себе від впливу колективу.

Фактор (H) — у 35 % сором'язливість, боязкість, обережність, прагнення перебувати в тіні, віддає перевагу вузькому колу друзів.

Фактор (J) — у 70 % надмірна самовпевненість, суб'єктивність, гіпертрофічне прагнення до незалежності, скептицизм, іноді цинізм, прагматизм.

Фактор (L) — у 75 % надмірне вагання, підозрілість, спрямованість інтересів переважно на самого себе, зарозумілість, пошук недоліків в інших.

Фактор (M) — у 31 % багата уява, заглибленість у себе, беспорядність у практичних справах, іноді нереальність судження, пов'язана з сильними реакціями, складні взаємини в колективі.

Фактор (N) — у 28 % ощадливість, спокуса, відсутність сентиментальності, іноді цинізм, брутальність.

Фактор (O) — у 54 % надмірне занепокоєння, хвилювання, погані передчуття, невпевненість.

Фактор (Q1) — у 31,5 % скептицизм, сумніви в нових справах, заперечення змін.

Фактор (Q2) — у 14 % залежність від чужої думки, надання переваги ухваленню рішення разом з іншими людьми, орієнтування на соціальне схвалення.

Фактор (Q3) — у 19 % недисциплінованість, внутрішня конфліктність, недотримання правил, підпорядкованість своїм пристрастям, низький рівень самоконтролю.

Фактор (Q4) — у 48 % збудженість, схвильованість, дратівливість, нетерплячість, надлишок спонукань, що не знаходять розрядки, іноді млявість, недостатня мотивація, іноді лінь.

Крім того в анонімному анкетуванні було поставлене питання "Що є недоліком вашої групи?". 82 % опитуваних відповіли, що група не відповідає вимогам, або в ній є учні, які заважають нормальному процесу розвитку групи. Деякі підлітки вважають, що в групі погані взаємини між однолітками. Лише 18 % відповіли, що процеси у групі відбуваються нормально.

Таблиця 1 Оцінювання розвиненості особистісних якостей підлітків 15 — 17 років (n = 30) які становлять 16 факторів ($x \pm \delta$), в балах.

№	Особистісні якості	$x \pm \delta$
1	Замкнутість	118 + 1,8
2	Примітивне мислення	75 + 1,4
3	Невпевненість у собі	98 ± 2,02
4	Надмірна сором'язливість, конфліктність	143 ± 2,01
5	Песимістичність, суворість	16 + 0,5
6	Ізольованість від впливу колективу	64 ± 1,1
7	Сором'язливість, боязкість, обережність	37 ± 2,3
8	Надмірна самовпевненість, скептицизм	74 ± 1,7
9	Підозрілість	79 + 2,2
10	Складність взаємин у колективі	32 ± 2
11	Цинізм, брутальність	29 ± 1,8
12	Хвилювання, зайве занепокоєння	180 ± 2,4
13	Скептицизм	105 ± 1,9
14	Залежність від чужої думки	15 ± 2,4
15	Недисциплінованість, внутрішній конфлікт	19 ± 2,6
16	Збудженість, схвильованість, дратівливість	51 ± 2,3

Вивчення схильності опитуваних підлітків до девіантної поведінки (за методикою А.Н. Орел) дало змогу отримати такі дані (табл. 2). Підлітки схильні: 83 % — до аддиктивної поведінки; 63,3 % — до агресії та насильства; 46,6 % — до делінквентної поведінки; 36,6 % — до самоушкоджувальної і саморуйнівної поведінки.

Таблиця 2 Оцінювання схильності підлітків 15 — 17 років (n = 30) до девіантної поведінки ($x + \delta$), в балах.

№	Відхилення у поведінці	$x \pm \delta$
1	Схильність до аддиктивної поведінки	15,68 ± 2,3
2	Схильність до агресії та насильства	22 ± 2,2
3	Схильність до делінквентної поведінки	17 ± 1,7
4	Схильність до самопринижуючої та саморуйнівної поведінки	19 + 1,4

Визначаючи агресивність та конфліктність підлітків, ми отримали такі дані: 40 % підлітків схильні до агресивності, 65 % — до конфліктності.

Визначаючи рівень невротизації, 62,3 % опитаних підлітків є високий рівень, що свідчить про виражену емоційну збудливість, внаслідок чого з'являються негативні переживання (тривожність, напруження, занепокоєння, розгубленість, дратівливість); про безініціативність, що формує переживання, пов'язане з незадоволенням бажань; про фіксацію на соматичних відчуттях і особистісних недоліках; про труднощі в спілкуванні; про соціальну боязкість і залежність.

Низький рівень невротизації визначено у 37,7 % підлітків, що свідчить про емоційну стійкість, позитивні переживання (спокій, оптимізм); ініціативність; почуття власної гідності; незалежності; соціальної сміливості; про легкість у спілкуванні.

Отже, здійснені дослідження виявили у підлітків схильність до відхилення у поведінці, про що свідчить високий процент показників у тестах. Встановлено найбільш високі критерії в таких показниках: схильність до мінливості, вплив випадку, прагнення не підлягати правилами, ізолювати себе від впливу колективу; надмірна самовпевненість, суб'єктивізм, прагнення до незалежності, скептицизм, іноді цинічність, прагматизм; зайвий сумнів, підозрілість, спрямованість інтересів переважно на самого себе, зарозумілість, пошук недоліків у людей; зайве занепокоєння, хвилювання, погане передчуття, невпевненість; збудженість, схвильованість, дратівливість, нетерплячість, надлишок спонукань, що не знаходить розрядки, іноді млявість, недостатня мотивація, лень.

Більшість опитаних підлітків схильні до адиктивної поведінки і конфліктності, встановлено високий рівень невротизації.

Отже, проблема девіантної поведінки підлітків в сучасному суспільстві існує. Виникає питання пошуку адекватних педагогічних засобів впливу та корекції девіантної поведінки. Таким засобом може бути спортивна діяльність. У низці досліджень доведено позитивний вплив спортивної діяльності на процес соціалізації підлітків [3,4,9] (див. табл. 3).

Таблиця 3 Особливості прояву самоконтролю у 4 -х групах підлітків 14 — 15 років, в балах.

Група підлітків		Вид самоконтролю		
		Самоконтроль емоцій X±δ	Самоконтроль діяльності X ±δ	Соціальний самоконтроль X±δ
I	Спортсмени-початківці (n=28)	16,1 ±1,9	18,9 ±2,02	19,7 ±2,1
II	Спортсмени-розрядники (n= 40)	15,5 ±3,4	18,9±4,1	18,8 ±3,7
III	Підлітки, що не займаються в гуртках та секціях (n= 26)	12,2 ±2,5	14,1 ±2,6	12,8 ±2,2
IV	Гуртківці (n=27)	14,8 ±2,4	17,1±2,4	18,3 ±2,3
Група		Вірогідність відмінностей — критерій Стьюдента (t) при імовірності (p)		
I	II	1,1	0,1	1,3
II	III	4,5 ***	5,8***	8,1***
III	IV	3,9**	4,4***	8,7***
IV	I	2,3*	3,01**	2,4*
I	III	6,5***	7,7***	11,4***
II	IV	0,9	2,1*	0,7

X - середнє арифметичне показників; δ - середнє квадратичне відхилення показників;

n - кількість досліджуваних; вірогідні відмінності: * - при p<0,05; ** — при p<0,01; *** — при p<0,001.

Порівняльний аналіз експериментального дослідження був проведений між 4-ма умовно виділеними групами підлітків: I група — спортсмени-початківці; II — спортсмени-розрядники; III — підлітки, які не займаються в гуртках, спортивних секціях; IV група — ті, що займаються в різних гуртках (танці, пошиття одягу, музикальні школи та ін.). Дійсний аналіз свідчить про те, що існують вірогідні відмінності в ряді критеріїв успішності соціалізації між досліджуваними групами.

Також встановлено, що показники самооцінювання та рівня домагань (за методикою Дембо-Рубінштейна) в I-й і II-й групах спортсменів-підлітків (початківців та розрядників) 14-15 років такі: сполучення високої і середньої помірно диференційованої самооцінки і рівня домагань, адекватні своїм можливостям за помірних розбіжностей між ними за усіма досліджуваними шкалами. Таке сполучення свідчить про високий рівень впевненості в собі (домагання тут стимулюють прагнення до самовдосконалення), про уміння адекватно оцінювати себе та інших, ставити реальні цілі. А середній рівень агресивності й оптимальне сполучення різних видів агресії за всіма шкалами (методика Басса — Дарки) у спортсменів-підлітків 14-15 років I-ї і II-ї груп, середній рівень самоконтролю емоцій, високий рівень самоконтролю діяльності і соціального самоконтролю (показники вірогідно відмінні від інших груп) (табл. 3), свідчать про те, що спортсмени-підлітки успішно адаптуються.

Характеризуючи показники самооцінки та рівня домагань III-ї групи підлітків, ми встановили [3,9], що вони мають низьку і нижче середнього самооцінку за всіма шкалами, і особливо — "авторитету", "впевненості в собі", "зовнішності", які у них вірогідно нижчі показників самооцінки інших груп. При цьому рівень домагань у них досить високий і спостерігаються значні розбіжності між ним та самооцінкою. Ці результати свідчать про те, що такі підлітки не задоволені рівнем розвитку цих якостей і відчувають гострий внутрішній дискомфорт із цього приводу, невпевненість у собі, у своїх діях, не вміють адекватно ставити цілі, що в комплексі свідчить про неблагополуччя в особистісному розвитку. Крім того, недостатній рівень самоконтролю у підлітків цієї групи у всіх трьох сферах (емоцій, діяльності і соціальної поведінки) вірогідно нижчий, ніж у трьох інших групах; високий рівень негативізму, підозрливості, індексу ворожості (значуще вищий, ніж у груп підлітків-спортсменів). Усе це в комплексі свідчить, що підлітки, які не займаються позашкільною діяльністю, соціалізуються не успішно.

Високий рівень самоконтролю у підлітків, що займаються спортом свідчить про позитивний вплив спортивної діяльності.

Вплив спортивної діяльності на успішність соціалізації підлітків у літературі характеризується переважно позитивно. Деякі вчені навіть стверджують, що саме спорт суспільство організувало з метою сприяння успішній соціалізації молодого покоління. Більшість фахівців цієї сфери свідчать, що саме заняття спортом задовольняє основні психологічні потреби підліткового віку у самоствердженні, повноцінному спілкуванні з однолітками, розвитку рис та якостей дорослої людини: самостійності, впевненості у собі, розвиває фізичні якості та функціональні можливості організму, а також всебічно сприяє формуванню адекватного уявлення підлітка про себе, свій образ "Я" [3, 9]. Практика показує, що підлітки-спортсмени краще адаптуються до різних життєвих умов, більш впевнені в собі ніж їх однолітки.

Висновки

Основним завданням педагогів, батьків, керівників гуртків на цьому віковому етапі розвитку є забезпечення можливості задоволення потреби підлітків у самоствердженні через цілеспрямовану організацію проведення їхнього вільного часу, шляхом залучення до занять у гуртках, секціях, клубах, і особливо спортивних, що сприяє становленню соціально значущих особистісних якостей і більш адекватного уявлення про себе і власні можливості.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження необхідно спрямувати на використання засобів фізичного виховання та фізкультурно-оздоровчої роботи з метою зниження проявів асоціальної поведінки і подальшого коригування та впровадження у навчальний процес.

Література

1. *Абдюкова Н. В.* Психологічні особливості соціалізації сучасного підлітка: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.05 /Київський державний університет ім. Т.Г.Шевченка. — К., 2000. - 16 с.
2. *Коняєва Л. Д.* Психологічні особливості соціалізації підлітків у позашкільній діяльності: Автореф. дис. ... канд. психол. наук. — К., 2008. - 21 с.
3. *Петровська Т. В.* Вплив занять спортом на соціалізацію підлітків та особливості сучасного спортивного маркетингу / В.С. Петровський // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту — 2011, №20 (1) - С. 66-72.
4. *Максимова Н. Ю.* Психологическая профилактика алкоголизма и наркомании несовершеннолетних, учебное пособие / Н Ю. Максимова — Феникс, 2001-383 с.
5. *Максимова Н. Ю.* Проблема соціальної дезадаптації неповнолітніх у парадигмі девіантології / Н. Ю. Максимова // Зб.наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України, — 2010 т. IX, Ч. 6, С. 248-256.
6. *Овчарова Р. В.* Практична психологія освіти. — М.: Академія, 2003. — 330 с.
7. *Рождественський А. Ю.* Феноменологія тілесності у просторі життєвих перспектив особистості.. Міленіум, Київ, 2005-292 с.
8. *Сакаль Л. Д.* Особливості та перспективи дослідження соціалізації в підлітковому віці / Л.Д. Сакаль, Т. В. Петровська // Філософія, соціологія, психологія. Збірник наукових праць прикарпатського університету ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2000. – Вип. 5, част. 1. – С. 88-91.
9. *Фернхем А.* Личность и социальное поведение / А. Фернхем, Хейвен П. – СПб.: Питер, 2001. – 368 с.

Abstract. *T. V. Petrovska.* Sporting activity as mean of social adaptation of teenagers is with a deviantnoy conduct // Contemporary problems of physical culture and sports. – 2012. – №24 (2). – P. *Purpose* - analysis of the problem of deviant behavior of teenagers and their means of correction. *Methods:* The analysis of scientific literature, questionnaires, psychodiagnostic tests, methods of mathematical statistics. The *results* revealed features of socialization of adolescent athletes by examining the ratio indicators of its success: self-esteem, self-control, the level of suspicion and aggressiveness. It was determined that the sportsman-teens have the best combination of performance and the most well socialized, compared with adolescents not involved in sports. *Conclusion:* the problem of deviant behavior among adolescents in contemporary society there. There is a question of finding adequate teaching facilities and

correction of the influence of deviant behavior. That means to be sporting activities.

Keywords: socialization, deviant behavior, addictive behavior, social adaptation of adolescents.

Аннотация. *Т. В. Петровская.* Спортивная деятельность как средство социальной адаптации подростков с девиантным поведением. // Актуальные проблемы физической культуры и спорта. – 2012. – №. 24 (2).– С. . *Цель работы* – анализ проблемы девиантного поведения современных подростков и средств его коррекции. *Методы:* анализ научной литературы, анкетирование, психодиагностические тесты, методы математической статистики. *Результаты:* Выявлены особенности социализации спортсменов-подростков через рассмотрение соотношения показателей, характеризующих ее успешность: самооценки, самоконтроля, уровня подозрительности и агрессивности. Было определено, что спортсмены-подростки имеют оптимальное сочетание этих показателей и наиболее успешно социализируются по сравнению с подростками, не занимающимися спортом. *Выводы:* проблема девиантного поведения подростков в современном обществе существует. Возникает вопрос поиска адекватных педагогических средств влияния и коррекции девиантного поведения. Таким средством может быть спортивная деятельность.

Ключевые слова: социализация, девиантное поведение, аддиктивное поведение, социальная адаптация подростков.

Статтю отримано до публікації: серпень 2012.

Статтю прийнято до публікації: вересень 2012.